

Bakıcı: Taşıyıcı Annelik ve Yumurta-Sperm Bankacılığı Üzerine Inconceivable: On Surrogate Motherhood and Oocyte-Sperm Banking

Deniz Sami CEVHER^a

Başrollerini Nicolas Cage, Gina Gershon ve Nicky Whelan'ın paylaştığı “Bakıcı [ing: Inconceivable]” bu yıl vizyona giren filmlerden biri. Bu filmin tıp etiğinin çok tartışmalı konuları arasında yer alan taşıyıcı annelik ve yumurta-sperm bankacılığı gibi konuları beyazperdeye yansıtması, filmin etik açıdan tartışılmasını önemli kılıyor.

Tek kızı Cora ve eşi Brian (Nicolas Cage) ile mutlu bir hayatı olan Angela (Gina Gershon), ikinci bir çocuğa daha sahip olabilmek hayalleri kurmaktadır. Angela, çeşitli sağlık problemleri nedeniyle hamile kalamadığı için ilk çocuğunu bir yumurta bankasından aldığı oositle dünyaya getirmiştir. Zorlu bir gebelik geçirmiş, birçok kez düşük ihtimaliyle karşı karşıya kalmıştır. Ellerindeki son oositi riske atmamak için hayatlarına aniden giren bir taşıyıcı anneye (Katie-Nicky Whelan) anlaşılmıştır. Bir süre sonra Angela, kendi evlerine taşınan bu taşıyıcı annenin kızına ve karnındaki bebeğe aşırı bir şekilde bağlandığını sezmiştir. İlk başlarda çok önemsemediği halde daha sonra bu durumdan kuşkulunmuş ve yaptırdığı DNA testi sonucunda kızının genetik annesinin de Katie olduğunu öğrenmiştir. Katie ise yumurtalarını bağışladığı bankaya sızan ve bu yumurtalardan meydana gelen çocukların aileleriyle bir şekilde yakınlık kurup daha sonra onlardan çocukları kaçıran bir yumurta bağışçısıdır. Film bundan sonra giderek karmaşıklaşan ilişkileri anlatır.

Peki, taşıyıcı annelik ve yumurta-sperm bankacılığı konusunda etik açıdan neler söylenebilir?

Bu konudaki en önemli çalışmalardan biri, Britanya hükümeti tarafından İngiliz filozof Dame Mary Warnock'un başkanlığında oluşturulan İnsan Döllenmesi ve Embriyolojisi Sorgulama Komisyonu'nun 1984 yılında hazırladığı rapordur. Bu raporda taşıyıcı anneliğe şu gerekçelerle karşı çıkmıştır:

Bir kadının karnında çocuk taşımaya fiziksel yönden yeterli olduğu, ama gebeliğe katlanmak istemediği durumlarda, yalnızca keyif için uygulanan vekâlet, etik yönden asla kabul edilemez. Komisyon üyelerinin çoğunluğu için, zorlayıcı tıbbi durumlarda bile bir insanın bir başkası tarafından sömürülme tehlikesi, hemen hemen her vakada potansiyel yararlardan daha ağır basmaktadır. Sonuçları ne kadar makbul olursa olsun, insanların başkalarını kendi amaçlarına alet etmeleri daima ahlaksal itiraz konusu olmalıdır. İşin içine maddi çıkarlar girerse bir insanın bir başka insana bu tür bir tavrı, su götürmez bir sömürü haline gelir. (Harris, 1998, s.200)

Bu konunun bir de yasal yönü vardır. Diyelim ki yasal olarak tanınan kürtaj süresi içerisinde embriyonun genetik anne-babası boşanmaya ve bebeği aldirmaya karar verdi. Böyle bir durumda taşıyıcı anne, bebeği aldirmak için zorlanacak mıdır? Eğer bebeği aldirmayı reddederse doğumdan sonra bebeğin velayeti taşıyıcı anneye mi kalacaktır? Bebeğin genetik anne-babası, onun sağlıklı gelişmesi için taşıyıcı annenin sigara, alkol gibi zararlı maddelerden uzak durmasını, sağlıklı beslenmesini vb. isteyeceklerdir. Bu durum, bir başkasının yaşam biçimine müdahale olarak algılanabilir mi? Bunun tespiti nasıl yapılacaktır? Her şey yolunda gitti ve hiçbir anlaşmazlık çıkmadan sağlıklı bir bebek dünyaya geldi; taşıyıcı annenin çocuğu görme hakkı olacak mıdır? Bu ve bunun gibi birçok soru yanıtlanmayı bekliyor.

^aHacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Lisans Öğrencisi, Ankara ✉denizcevher16@hacettepe.edu.tr
Gönderim Tarihi: 15.08.2017 • Kabul Tarihi: 09.09.2017

Taşıyıcı anneliğin etik ve yasal problemlerinin yanı sıra birçok psikolojik etkileri de olabilir. Burada kilit nokta doğum sırasında salgılanan oksitosin hormonudur. Oksitosin, doğum sırasında pozitif feedback mekanizmasıyla uterus kaslarının kasılmasını sağlayan bir hormondur. (Hall ve Guyton, 2013) Bunun yanında oksitosin aynı zamanda nöropsikolojik etkileri de olan bir hormondur. Annelerde bebeğe karşı güçlü bir bağlanma ve annelik dürtüsü oluşturduğu çeşitli insan ve hayvan deneyleriyle ispatlanmıştır. Doğumdan kısa bir süre sonra taşıyıcı anneden bebeğin alınmasının, onda hiçbir maddi çıkarın telafi edemeyeceği büyük bir psikolojik buhran oluşturacağı iddia edilebilir. Bu durumu bir eziyet olarak değerlendirmek mümkün müdür?

Kanımcı taşıyıcı anneliğe yalnızca, kadının gebe kalmasının tıbbi açıdan hayati risk oluşturduğu durumlarda ve doktor raporuyla izin verilmelidir. Yapılacak sözleşme tüm detayları ve olasılıkları içeren kapsamlı bir sözleşme olmalı ve tüm süreç tıbbi ve psikolojik takiple profesyonelce yürütülmelidir.

İlgili literatürde yumurta-sperm bankacılığı konusundaki sorunlar iki temel başlıkta şu şekilde toplanmıştır:

Sperm ve oosit alınması iki ana nedenle toplum için zararlıdır. İlk olarak, bu alışveriş genellikle gizlilik perdesi altında ve aile üyelerini hilekârlık yapmak zorunda bırakarak gerçekleştirilir. İkinci neden ise, genetik kökenleri hakkında yeterli ya da en azından normal bir bilgiden yoksun kalınmış çocukların doğmasına neden olunmasıdır. (Harris 1998, s.203)

Bu problemlerin başında genetik geçmişlerini bilmeyen insanların ileride yapabilecekleri akraba evlilikleri ve bu evliliklerden doğabilecek genetik hastalıklara sahip olabileceği yüksek olan çocuklar gelmektedir. Bir başka problem ise, filmde de değinildiği üzere, veri güvenliğidir; çünkü bu verilerin gizliliği ve güvenliği gerek bağışçı gerek anne-baba gerekse çocuklar için hayati önem arz etmektedir. Aynı zamanda bu verilerin bazı özel durumlarda, örneğin adli tıp uygulamalarında, üçüncü kişilerle paylaşılıp paylaşılamayacağı da etik ikilemlere ve yasal sorunlara yol açmaktadır.

Bu konuyu etik açıdan değerlendirirken, sorunun pek çok bileşeninin olması doğru bir karar vermeyi güçleştirmektedir. Yumurta-sperm bankacılığı savunulurken ortaya konan bazı argümanlar, bu durumun evlatlık çocuk almakla benzeştiğini savunmakta ve bu yüzden etik açıdan uygun olduğunu iddia etmektedir. Halbuki, “zaten” genetik anne-babaları tarafından isteyerek ya da istemeyerek terkedilen çocukları sahiplenmenin ya da koruyucu aile olarak çocukları desteklemenin bu konuyla ilgisi yoktur. Aileye ihtiyaç duyan çocukların bir biçimde desteklenmesi, bakımının üstlenilmesi, aile sevgisinin aşılması ve iyi bir gelecek sağlamak için çaba gösterilmesi ahlaki açıdan da doğru ve takdir gören bir davranıştır.

Yumurta-sperm bankacılığı konusuna eleştirel bir biçimde yaklaşırken, sağlık problemleri olanların bu tür teknolojilerden faydalanmalarının önemine de dikkat çekilmelidir. Özellikle kanser hastalarının ya da ileride infertil olma ihtimali olan diğer hastaların yumurta ve sperm hücrelerinin toplanıp istendiğinde bu insanların çocuk sahibi olmasına olanak sağlayan yumurta-sperm dondurma işlemlerini ayrı tutmak gerekir. Bu yöntemler birçok çift için faydalı olmuş ve mutlu bir aile hayatı kurmalarına olanak sağlamıştır.

Jonathan Baker imzalı bu filmin taşıyıcı annelik, yumurta-sperm bankacılığı, anne-baba olma ve aile kavramları üzerinde insanı düşünmeye sevk etmesi ve etik açıdan sorgulanması gereken soruları tartışmaya açması nedeniyle izlenmesi faydalı olabilir.

TEŞEKKÜR

Hiçbir konuda yardımlarını esirgemeyen Dr. Şükrü KELEŞ'e ve tüm TJOB ailesine teşekkürü borç bilirim.

KAYNAKLAR

- Harris J. Hayatın Deęeri: Tıp Etięine Giriş. Çev. Süha Sertabiboęlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları; 1998. s. 200-203.
Hall JE, Guyton AC. Tıbbi Fizyoloji. Çev. Berrak Çaęlayan Yeęen. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2013. s. 1012.